



**Валентина МАЛАНЧІЙ,**  
асистент учителя-реабілітолога  
спеціалізованої загальноосвітньої  
школи I–III ступенів № 8 м. Хмельницького

## Організація роботи з дітьми з особливими освітніми потребами

Завдання школи – навчити жити. Ми повинні виховати людину, здатну створити своє особисте життя.

*П.Блонський*

Кількість дітей з відхиленнями у розвитку, на жаль, збільшується. Так, за даними Європейської академії дитячої інвалідності, у будь-якій країні світу 2–3% усіх дітей – це діти-інваліди, ще 10–20% – діти, які не мають ознак інвалідності, але підлягають постійному медико-педагогічному супроводу. Державна статистика Міністерства охорони здоров'я України констатує, що у нас дітей-інвалідів – 160 тисяч, зокрема з патологією нервової системи, до яких належать і діти з ДЦП, – близько 100 тисяч [2]. Постає запитання – хто і яким чином навчатиме таких дітей? Перед батьками хворого малюка стоїть непростий вибір: школа-інтернат чи навчання вдома? Це "вибір без вибору", адже необхідно визначити подальший шлях розвитку, режим і життєвий уклад своєї дитини та сім'ї. Адже від того, де знаходитиметься дитина більшу частину часу (вдома з мамою чи в школі інтернатного типу в оточенні таких само дітей), залежить рівень її подальшого розвитку. Саме тому, виходячи з інтересів цих родин, 1 жовтня 2010 року Міністерством освіти і науки України було затверджено Концепцію розвитку інклюзивної освіти.

Що ж таке інклюзивна освіта? У Концепції визначено, що інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей [1].

Але тепер постала проблема перед учителями, до яких у класи прийшли незвичні школярі. Адже дитина з особливими освітніми потребами – це не просто учень, який не встигає у навчальній діяльності за відносно здоровими однолітками. Кожен із них – це окремий незвичний, ще не зовсім пізнаний світ. Саме таких дітей ми і навчаємо у спеціалізованій загальноосвітній школі I–III ступеня № 8 м. Хмельницького. Школа розпочала свою роботу над новою, складною проблемою інклюзивної освіти ще у 2002 році. Тоді на базі початкової школи почав функціонувати Центр інклюзивної освіти "Повір у себе", який щороку розширює коло своєї діяльності. **Мета** роботи Центру – соціальна адаптація та інклюзія дітей з особливими освітніми потребами шляхом інклюзивного навчання в умовах

загальноосвітньої початкової школи. До **цільової групи**, над якою тут працюють, належать діти з порушенням опорно-рухового апарату, діти з легкою затримкою психічного розвитку (без інтелектуальної недостатності), діти з хронічними захворюваннями та діти з синдромом Дауна. Цим дітям у нас надається ряд **послуг**:

– **освітні** – спрямовані на здобуття освіти відповідного рівня на основі державних стандартів з урахуванням розвитку кожної дитини;

– **психологічні** – система кваліфікованих заходів, спрямованих на відновлення, корекцію психологічних функцій і якостей дітей з особливими потребами, створення сприятливих умов для розвитку особистості;

– **соціально-педагогічні** – виявлення потреб, складання індивідуалізованих планів і рекомендацій щодо шляхів задоволення потреб, сприяння розвитку соціальних навичок і компетенцій дітей цільової групи, їх різнобічних інтересів;

– **реабілітаційні** – заходи, спрямовані на відновлення оптимального фізичного, інтелектуального, психічного і соціального рівнів життєдіяльності дітей з особливими потребами з метою сприяння їх інтеграції в суспільство.

У межах виконання проекту "Повір у себе" у школі сформовано мультидисциплінарну команду, до складу якої входять: вчитель-реабілітолог, асистент учителя-реабілітолога, соціальний педагог, психолог-реабілітолог, лікар-реабілітолог, логопед.

Завдяки роботі Центру інклюзивної освіти хворі діти отримали доступ до якісної освіти, можливість задоволення особливих освітніх потреб, а також спілкування з однолітками. Батьки таких дітей, у свою чергу, можуть без перешкод реалізувати свої запити, працевлаштовуватися, що позитивно впливає на підвищення їх самооцінки та емоційного стану в сім'ї. Отож, маючи за плечима чималий досвід, перед тим, як починати працювати з такою категорією дітей, радимо прислухатися до деяких порад щодо роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

**1. Детально ознайомтеся з діагнозом дитини**, особливостями її фізичного та психічного розвитку. Знаючи можливості учня, ви зможете використовувати ширший арсенал форм та методів навчання, не зациклюючись лише на кількох основних.

**2. Налagodьте співробітництво з батьками учня.** Батьки дитини з особливими освітніми потребами – це ваші союзники, а не конкуренти в навчально-виховному процесі. Вони для вас – це перше і найважливіше джерело

інформації про дитину, її звички, захоплення, особливості характеру. Жодна педагогічна чи психологічна література не дасть вам такої дієвої та своєчасної поради в конкретній життєвій ситуації, як батьки. Дуже часто батьки, не маючи спеціальної педагогічної освіти, але добре знаючи особливості своєї дитини, підкажуть вам ефективні шляхи вирішення певної проблеми.

**3. Дитина з особливими освітніми потребами потребує особливої уваги від учителя, але вона не має стати центром уваги у класі.** Не потрібно загострювати увагу на неспроможності дитини виконати те чи інше завдання, занадто допомагаючи їй у цьому або ж навпаки, відмінити її. Ви можете диференціювати навчальні завдання відповідно до можливостей класу, включивши її в одну з (слабших) груп. Крім того, слід пам'ятати, що, як правило, у таких дітей формування особистості відбувається по-своєму, не так, як у інших однолітків, а значна увага може спричинити лише піднесення їхнього "Я". Діти-інваліди не повинні бачити від вас ні жалощів, ні поблажок, особливо щодо навчальної дисципліни, а мають усвідомлювати, що вони такі ж члени учнівського колективу, як і решта учнів класу.

**4. Інші діти класу не повинні відчувати дискомфорт від того, що поруч із ними навчається учень з особливими потребами.** Вчителю потрібно побудувати свою роботу таким чином, щоб усі діти класу були товаришами, а не няньками один для одного. Коли методично правильно продумана робота, здорові діти самі прагнуть допомогти своїм однокласникам у звичайних життєвих ситуаціях, таких як, наприклад, піднести портфель, подати сніданок у їдальню чи погратися разом на перерві.

**5. Навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами має здійснюватися не лише вчителем-класоводом.** В ідеалі з таким учнем має працювати мультидисциплінарна команда, до якої входять, крім класного керівника, який є вчителем-реабілітологом, асистент учителя-реабілітолога, психолог, соціальний педагог, лікар-реабілітолог та, за необхідності, логопед. Якщо ж можливості школи не мають змоги розширити штати, то лівову частку усіх цих обов'язків виконує сам учитель.

**6. Чітко розплануйте свою діяльність.** Щоб досягти гарних результатів, необхідно чітко визначити мету роботи з дитиною, яка має особливі освітні потреби. У цьому вам, перш за все, допоможе індивідуалізований навчальний план, складений за програмою, рекомендованою медико-психолого-педагогічною комісією саме для вашого учня. Індивідуалізований навчальний план складається фахівцями мультидисциплінарної команди. (Або ж самим учителем, якщо таких спеціалістів у школі немає). У ньому мають бути зазначені загальні відомості про учня, його батьків чи опікунів, поточний рівень розвитку дитини, пристосування та модифікації класного доквілля, довгострокова (річна) мета, короткострокові завдання, а також дата і прогрес у розвитку вашого учня відповідно до поставлених завдань. Чималу роль у відстежуванні змін у розвитку такої дитини відіграє портфоліо учня. Воно може бути оформлено у будь-якому вигляді, але, як показав досвід, найзручніша форма — це папка. У папку-портфо-

ліо ви можете вкласти: соціальний паспорт сім'ї, в якій виховується дитина, результати обстежень психолога, фотографії, аудіо та відеозаписи, дитячі малюнки, аплікації, і, безумовно, робочі зошити школяра. Така папка буде для вас незамінним джерелом інформації та показником позитивних зрушень у розвитку вашого учня.

**7. Заздалегідь обговоріть систему оцінювання навчальних досягнень дитини з особливими освітніми потребами.** Оцінювання здійснюється за критеріями навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти та обсягом матеріалу, визначеним індивідуальною навчальною програмою. Але система оцінювання навчальних досягнень таких учнів може бути стимулюючою [3]. Тобто вчитель може поставити дещо завишену оцінку, мотивуючи її тим, що для виконання певного завдання учневі з особливими потребами необхідно докласти значно більших, а деколи і титанічних, зусиль порівняно зі здоровими однолітками.

**8. Учні з особливими освітніми потребами мають бути активними учасниками позакласної роботи,** яка проводиться з урахуванням психофізичних можливостей дитини і спрямована на всебічний розвиток особистості, формування позитивного соціально-психологічного статусу [3]. Залучайте їх до позашкільної роботи відповідно до можливостей, інтересів, нахилів, здібностей, з урахуванням їхніх побажань, віку, психофізичних особливостей та стану здоров'я. Дуже часто дитина, яка не може достатньо виявити себе у навчальній діяльності, надолужує втрачене у позакласних формах роботи. Так, наприклад, у нашій практиці були випадки, коли діти з церебральним паралічем чудово співали на дитячих ранках, а дитина з синдромом Дауна відвідувала заняття з хореографії.

Звичайно ж, універсального рецепта, як працювати з дітьми з особливими потребами, не існує. Кожен день — це нові, часто неочікувані завдання перед педагогами, саме тому маємо бути терплячими та винахідливими. Діти з серйозними відхиленнями у розвитку часто просто не мають досвіду спілкування з людьми, які не належать до членів їхніх родин. Вони не вміють товаришувати, співпереживати, допомагати та співпрацювати з іншими. Їм важко поділитися своїми емоціями та побажаннями. Виходячи з цього, перше і найголовніше завдання, яке стоїть перед учителями, котрі працюють з дітьми з особливими освітніми потребами — це спочатку соціалізувати, а потім уже чогось навчати своїх учнів.

#### Література

1. Концепція розвитку інклюзивної освіти. [http://osvita.ua/legislation/Ser\\_osv/9189/](http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189/)
2. Мартинюк В. Про лікування та адаптацію дітей із органічним ураженням нервової системи. <http://medsvit.org/articles/1/168/volodimir-martinyuk-pro-l-kuvannya-ta-adaptats-yu-d-tej-z-organ-chnim-urazhennam-nervovo-sistemi/>
3. Татаринцев О. Методичні рекомендації щодо організації та змісту інклюзивного навчання дітей із особливими освітніми потребами [http://www.osvitajagotin.com.ua/index.php?option=com\\_content&view=category&layout=blog&id=24&Itemid=71](http://www.osvitajagotin.com.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=24&Itemid=71)